

КОНЦЕПЦІЯ ЦИФРОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ

Поварчук Н. С.

*аспірантка третього року навчання
кафедри державно-правових дисциплін за спеціальністю 081 – Право
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Загальновідомо, що фундаментальні права і свободи людини є універсальними, непорушними і не можуть звужуватись в залежності від волі держави, зміни влади, форми правління, нового законодавства тощо. Але під час прийняття універсальних, регіональних та національних стандартів в сфері прав людини цифровий складник не знайшов свого відображення. Тому наразі є потреба як на універсальному, так і на національному рівні закріпити цифрові права людини, створивши додаткові гарантії реалізації та захисту цього виду прав.

Мета дослідження полягає в теоретико-правовому аналізі доктринальних підходів до визначення цифрових прав людини як правової категорії.

Дослідженню цифровізації взагалі та цифровим правам зокрема присвячені наукові праці українських та зарубіжних дослідників, зокрема: Р. Анеліна, М. Бондар, О. Бочкова, О. Братасюк, Н. Верлос, Б. Довгань, Р. Катц, М. Коваль, В. Наумов, Н. Мехтун, Т. Міхайліна, Ю. Разметаєва, Д. Шебаніц та інші.

В фаховій юридичній літературі можемо віднайти визначення цифрових прав як прав людини, які полягають у праві людей на доступ, використання, створення і публікацію цифрових творів, доступ і використання комп'ютерів та інших електронних пристроїв, а також комунікаційних мереж, зокрема мережі Інтернет [4].

В інтерпретації Ю. Разметаєвою термін «цифрові права людини» охоплює фактично два розуміння. У першому випадку ним називають усі ті права, здійснення та захист яких тісно пов'язаний сьогодні з використанням цифрових інструментів або має суттєву онлайн-складову. У другому – лише ті права, які виникають або починають претендувати на статус фундаментальних у цифрову епоху. Тому до цифрових відносять і такі фундаментальні права, як свобода вираження думки і слова, приватність, право на інформацію, право на участь в

управлінні державними справами тощо, і такі, як право бути забутим, право на анонімність чи навіть право на Інтернет [3, с. 19].

Окремі науковці притримуються точки зору, що поняття «цифрові права» доцільно розглядати не як окрему групу прав людини, а як умовну категорію, що охоплює особливості реалізації та гарантії захисту фундаментальних прав людини в Інтернеті, зокрема свободи вираження поглядів та права на приватність онлайн. Зважаючи на величезну роль, яку відіграє Інтернет у сучасному житті, відокремлення такої категорії допомагає краще систематизувати та вивчати потреби захисту прав людини в онлайн-середовищі, окремі гарантії яких сьогодні розпорошені в рекомендаціях, резолюціях та інших актах міжнародних інституцій. Інші дослідники вважають цифрові права похідними від інформаційних, але не тотожними, і наголошують на необхідності їх виділення в окрему групу. Також цифрові права розуміють і як права громадян на доступ, використання, створення й публікацію цифрових творів, право на вільний доступ до мережі Інтернет (інших комунікаційних мереж) з використанням комп'ютерів та інших електронних пристроїв [цит. по 2, с. 130].

Більш розгорнутий підхід до визначення цифрових прав людини подають О. Братасюк та Н. Ментух. На їхню думку цифрові права людини – це окрема група прав людини, які пов'язані з використанням та/або реалізуються в мережі Інтернет за допомогою спеціальних пристроїв (комп'ютерів, смартфонів тощо). До них можна віднести:

1) право на доступ до Інтернету – полягає в тому, що кожен має право на рівний доступ і використання вільного та безпечного Інтернету;

2) свобода вираження поглядів онлайн – означає право вільно висловлювати свої погляди, шукати, отримувати та поширювати інформацію онлайн;

3) право на приватність і захист персональних даних – кожен має право на приватність онлайн та захист персональних даних в Інтернеті (соціальних мережах, у заповнення Google-форм тощо);

4) право на свободу та особисту безпеку онлайн – реалізація цього права потребує механізму захисту від протиправних дій, тобто певні державні гарантії захисту від фізичного та психологічного насильства чи домагань, мови нетерпимості, нетолерантності та ворожнечі, дискримінації в онлайн-середовища; держава має сприяти розвитку та функціонуванню безпечних Інтернет-технологій;

5) право на мирні зібрання, асоціації та/або використання електронних інструментів демократії – означає, що люди повинні мати свободу об'єднання та використання будь-які сервіси, вебсайти чи на стосунки для створення, приєднання, мобілізації та участі в соціальних мережах та асоціаціях;

6) право на цифрове самовизначення, або право відключитися від онлайну, або бути забутим в онлайні – людина як користувач у системі (соціальной мережі, форумі, онлайн-обговоренні) вправі сама, на власний розсуд визначити ім'я (ідентифікатор) або іншу апріорну інформацію про неї, яку вона буде використовувати в системі [1, с. 59].

Аналізуючи запропоновані підходи, можна дійти висновку, що цифрові права – це нова категорія прав людини, котрі визначають положення суб'єкта в цифровому, кіберпросторі. У фаховій літературі цифрові права розглядаються з урахуванням двох підходів:

1) цифрові права – це умовна «цифрова оболонка» всіх існуючих прав та свобод, форма реалізації прав людини, а не нова категорія прав і, тим більше, не нове покоління прав людини;

2) цифрові права – це специфічна категорія прав людини, котрі необхідно виділити в окремий самостійний різновид і, відповідно, визначити як нове покоління прав людини.

Прихильники першого підходу ратують за те, що виходячи в цифровий простір, людина не втрачає весь спектр прав, що вона мала: громадянські, політичні, економічні, соціальні, культурні, колективні, соматичні тощо. Дані права лише набули цифрової форми та реалізуються в цифровому середовищі з урахуванням особливостей технічного характеру. На наше переконання, дана позиція є доволі вузькою, оскільки цифрові права мають специфічне наповнення та правове регулювання – право на доступ до Інтернету; право на конфіденційність в цифровому просторі, з яким на сьогоднішній день конкурує право на вільний доступ до інформації, що розташована в цифровому середовищі; право на забуття. Окрім цього, не всі права, що відносяться до класичних трьох поколінь прав людини можуть бути реалізовані в цифровому середовищі або як цифрові права.

Важливість виділення цифрових прав в якості нового покоління прав людини обумовлене неможливістю повноцінного захисту прав людини через відомі права людини і цифровій сфері, лише в якості нової форми вираження, без виділення самостійності цифрових прав.

Література:

1. Братасук О.Б., Ментух Н.Ф. Поняття та класифікація цифрових прав в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 58–61.

2. Верлос Н.В. Конституціоналізація цифрових прав людини: вітчизняна практика та зарубіжний досвід. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 129–133.

3. Разметаєва Ю.С. Цифрові права людини та проблеми екстериторіальності в їх захисті. *Право та державне управління*. 2020. № 4. С. 18–23.

4. Цифрові права українців або Декларація цифрових прав людини. URL: <https://www.businesslaw.org.ua/digital-rights-t/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-357-9-30>

БУЛІНГ ЯК АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ. КІБЕРБУЛІНГ ЯК ОДИН ІЗ РІЗНОВИДІВ БУЛІНГУ

Саволюк Д. В.

*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за спеціальністю 081 – Право*

Донецький національний університет імені Василя Стуса

*Науковий керівник: **Краковська А. Є.***

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри господарського та адміністративного права

Донецький національний університет імені Василя Стуса

м. Вінниця, Україна

На сьогоднішній день діє Закон України від 18.12.2018 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань запобігання булінгу (цькування)» [1]. Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) було доповнено статтею 173-4, яка передбачає настання адміністративної відповідальності за булінг учасників освітнього процесу, а Закон України «Про освіту» – сукупністю норм, що стосуються питання протидії цькуванню.

Відповідно до ч. 1 ст. 173-4 КУпАП, булінг (цькування) – діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [2]. Правове визначення булінгу також знаходиться у п. 3-1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про освіту», до того ж окреслено типові ознаки такого діяння: 1) систематичність (повторюваність) діяння; 2) наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий